

політичної культури (політична соціалізація) спрямована на формування і розвиток індивіда як суб'єкта політичних відносин. Це відбувається на основі тих політичних цінностей та норм поведінки, які переважають у суспільстві в цілому або відповідають інтересам і цілям тих чи інших соціальних спільнот.

Г. М. Куц, доктор політичних наук, доцент

ПРОБЛЕМАТИЧНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

При аналізуванні європейської ідентичності прийнято виділяти два конкуруючі і взаємовиключні підходи¹. Перший підхід, що виник на початкових етапах європейської інтеграції, означає «союзний націоналізм». Його сутність обумовлювалася тим, що всі країни, які були учасниками європейської інтеграції на зорі створення ЄС, поєднували спільні історія, територія, культура. Це стало основою європейської ідентичності. Прихильники концепції «союзного націоналізму» доволі скептично ставилися до розширення європейського співтовариства.

Утім перегворення суто економічного об'єднання на політичне призвело до необхідності пошуку нових критеріїв європейської ідентичності. У ролі таких критеріїв стала сприйматися спільність певних цінностей: демократія, правова держава, повага відмінностей (тобто толерантність). Але найвищою цінністю вважався індивід, а соціальне життя було покликане слугувати для забезпечення його комфортних умов існування. Такий новий підхід до розуміння європейської ідентичності отримав назву «патріотичний конституціоналізм». Означені цінності є актуальними й для сучасного ЄС.

Як зазначає П. І. Кільманзегг, сьогодні у цілому спостерігається симпатія до ідеї європейської єдності, однак вона слабо окреслена. Основним недоліком функціонування ЄС є «брак демократії», оскільки через відсутність європейської партійної системи «демократичний принцип, за яким правлячі мають регулярно звітувати на виборах перед керованими, в політичній системі Європейського Союзу значно призупинений»². Задля усунення «браку демократії» слід зосередити увагу на проблемі спільної політичної ідентичності. Формуванню європейської ідентичності має передувати процес побудови європейських ін-

¹ Толкачов О. Європейська ідентичність України [Електронний ресурс] / О. Толкачов. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/library/236196.html>.

² Кільманзегг П. І. Інтеграція та демократія / Петер Граф Кільманзегг // Європейська інтеграція / уклад. М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох ; пер. з нім. М. Яковлева. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – С. 37.

ституцій та «європеїзування свідомості», що передбачає «відокремлення від несвропейського, бо у відокремленні формується ідентичність»¹.

Колективні ідентичності – явище набуте. Вони не є чимось природним, навпаки – це штучні феномени, які змінюються історично протягом тривалого часу². У спільнот колективна ідентичність формується на основі *комунікації, досвіду та пам'яті*. Спільність цих засад забезпечує появу традицій, які сприяють становленню тривалих колективних ідентичностей. З цієї точки зору існування тривалої європейської ідентичності, за П. І. Кільманзеггом, видається проблематичним, оскільки Європа «не є ні спільнотою комунікації, ні досвіду, вона також є досить обмеженою як спільнота пам'яті»³.

Отже, виділимо три базових параметри формування колективних ідентичностей: комунікація, пам'ять, досвід. Принагідно зазначимо, що, по-перше, Європа не становить комунікативну спільноту, оскільки вона є багатомовною. По-друге, у європейців відсутня спільна пам'ять стосовно епохальних подій, оскільки кожна європейська країна має власну історію зі своїм минулим, яке може не вписуватися в бажане спільне минуле Європи. Ця пам'ять впливає і на сучасних європейців. Адже роль постаті Наполеона для французів суттєво відрізняється від тієї ролі, яку відіграє ця постать в пам'яті німців чи поляків. Друга світова війна також залишила різні спогади у німців та англійців. По-третє, спільність досвіду також можна вважати проблематичною, оскільки будь-який досвід базується на моделях пам'яті. Тобто сучасність оцінюється, виходячи з існуючих тлумачень подій минулого. Утім саме цей критерій здатний наповнювати європейську ідентичність у майбутньому (так, наприклад, європейці разом набувають спільного досвіду, пов'язаного з використанням єдиної валюти євро).

І дійсно, у формуванні європейської ідентичності особливої ролі набуває символічна репрезентація спільної політики⁴. Насамперед маються на увазі впізнавані символи Європи: прапор (офіційний символ ЄС з 1986 р.), гімн Євросоюзу (вступ до «Оди радості» – фрагмент 9-ї симфонії Бетховена на слова Шиллера). Певну роль у цьому контексті відіграє також менш впізнана символічна репрезентація: день Європи – 9 травня (9 травня 1950 р. Р. Шуман виступив із декларацією щодо об'єднання «вільних націй Європи»), девіз «Єдність у різноманітності» (з латині «In varietate concordia»), спільна валюта, спільний мережевий домен («eu» з 2005 р.) тощо.

¹ Кільманзегг П. І. Інтеграція та демократія / Петер Граф Кільманзегг // Європейська інтеграція / уклад. М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох ; пер. з нім. М. Яковлева. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – С. 40.

² Там само. – С. 39.

³ Там само.

⁴ Семененко І. С. Метаморфози європейської ідентичности / І. С. Семененко // Поліс. – 2008. – № 3. – С. 86.